

LITEVSKÉ SLOVESO A DISTRIBUCE AKUZATIVU A GENITIVU

1. *Akuzativ* se v litevštině pojí především s tranzitivními slovesy:

statyti namą (stavět dům)
rašyti laišką (psát dopis)
sakyti tiesą (říkat pravdu)

Objekt v *genitivu* vyžaduje řada různých sloves. Gramatika je třídí do několika sémantických okruhů, pro praktické aplikování jazyka však platí, že je musíme prostě znát. Několik příkladů:

trokšti šlovės (toužit po slávě)
pavydėti sėkmės (závidět štěstí)
klausyti tėvų (poslouchat rodiče)
klausti kelio (ptát se na cestu)
bijoti tamsos (bát se tmy)
man reikia vaistų (potřebuji léky)

Poznámka: odvozená slovesa nemusí zachovat rekcii původního slova. Např. deriváty s předponami *pri-*, *per-*, *at-*, odvozené od tranzitivních sloves, vyžadují objekt v *genitivu*:

skinti gėles (trhat květiny) → *priskinti gėlių* (natrhat si spoustu květin)
valgyti obuolius (jíst jablka) → *persivalgyti obuolius* (přejíst se jablek)
valgyti medų (jíst med) → *atsivalgyti medaus* (přejíst se medu)

2. Akuzativ a genitiv v litevštině alternují ve specifických gramatických a sémantických kontextech. Jedná se o *záporový genitiv* a tzv. *genitivus partitivus*.

2.1. Tranzitivní slovesa se záporem v litevštině vyžadují objekt v *genitivu*:

statyti namą → *nestatyti namo*
rašyti laišką → *nerašyti laiško*
sakyti tiesą → *nesakyti tiesos*

2.2. *Genitivus partitivus* je prostředkem k vyjádření skutečnosti, že se jedná o *část* objektu nebo *neurčité množství*. Konstrukce s akuzativem naopak vyjadřují, že se jedná o celý objekt nebo o přesně určené množství, např.:

išgėriau vandens (dal jsem si trochu vody [neurčité množství]) → *išgėriau vandeni* (vypil jsem veškerou vodu [celý objekt])
turiu pinigų (mám nějaké peníze [neurčité množství]) → *turiu pingus* (mám všechny peníze [celý objekt])
valgyk torto (dej si dort [část, kousek]) → *(su)valgyk tortą* (sněz dort [celý])

V uvedených příkladech se nejedná se o gramaticky špatné či správné použití akuzativu či genitivu, nýbrž o správné vyhodnocení komunikační situace a o přesné vyjádření toho, co chceme říct. Situace pro uplatnění uvedených příkladů si můžeme představit takto:

Užėjau į svečius tik trumpam: išgėriau vandens ir išėjau. (Zastavil jsem se jen na chvíli: dal jsem si trochu vody a odešel jsem.)
Išgėriau mineralinį vandenį šaldytuve. (Vypil jsem [veškerou] minerálku v ledničce.)

Šiandien turiu pinigų, pirksiu batus. (Dnes mám nějaké peníze, koupím si boty.)
Ar turi tėvo pinigų? (Máš otcovy peníze?[všechny])

Valgyk torto, Sauliau, skanus. (Dej si [kousek] dortu, Sauliusi, je dobrý.)
Suvalgyk tortą, nes suges. (Sněz ten dort [celý], nebo se zkazí.)

Některé předměty jsou v litevštině a priori chápány jako nespočítatelné, jejich množství je tedy „vždy“ neurčité. Jedná se především o věci sypké (mouka; cukr; cement apod.) a tekuté (voda; olej; benzin apod.). Chléb je také chápán jako „látka“, nikoli jako „jeden bochník“. Tato slova jsou proto v pozici větného objektu používána zpravidla v genitivu:

Nupirk duonos. (Kup chléb.)
Namie spintelėje turiu miltų. (Doma ve skříňce mám mouku.)
Reikia nupirkti cemento. (Musíme koupit cement.)
Ar turi aliejaus? (Máš olej?)
Paduok man vandens. (Podej mi vodu.)

Poznámka. Teoreticky je možné použít v těchto příkladech také akuzativ. Těžko se však dá představit situace, ve které by se taková syntagmata uplatnila. Věta *Reikia nupirkti miltus* by např. znamenala, že musíme koupit veškerou mouku v obchodě.

U abstraktních substantiv jsou sémantické rozdíly části a celku, určitého a neurčitého množství těžko popsatelné. Akuzativní a genitivní konstrukce jsou proto v tomto případě synonymní:

Šios aplinkybės turėjo įtakos / įtaką galutiniam rezultatui. (Tyto okolnosti měly vliv na celkový výsledek.)
Turėk kantrybės / kantrybę. (Měj trpělivost.)